

tivnosti. Vlačić je za rad na oba terena donio sa sobom razum, pamćenje i volju. On je raspolagao sa ova tri elementa u čudesnom obimu i snazi, i kad bi samo oni bili od odsudnoga značaja za uspjeh akcija i programa, njegov uspjeh bi bio nesumnjivo velik. Ali u zbrci odnosa snaga, u labirintu njemačkih unutrašnjih pitanja, u taktičnoj sposobnosti prilagođivanju jačemu, teološkim podvalama i dvorskim intrigama, Vlačić je zaostajao za snažnijim njemačkim reformatorima. On je vjerovao da neka stvar mora uspjeti samo time što je logički ispravna i etički dobra. Više Hus i Savanorola nego Luther, južnjak i Slaven, on je u hladnom podneblju Njemačke izgarao, mjesto na lomači, na snazi svojih unutrašnjih uvjerenja, koja su ga pekla i tjerala, u neprestanoj grozničavoj aktivnosti iz mjesta u mjesto. On je osjetio da je došao u Njemačku u času, kad se je spremalo i rađalo nešto veliko i historijsko, da je došao na mjesto koje je poslije Luthera ostalo prazno, i on je to mjesto popunio i orao svoju brazdu, vjerno i sa čvrstinom i nepokolebljivošću sve do smrti. On nije mogao da taktizira i da vodi kneževsku, zemaljsku, ni nacionalnu politiku ali je reformaciji, neposredno poslije smrti Lutherove, kad se ona mogla raspliniti u nekom sladunjavom kompromisu sa Rimom, kao što je već bila napravila kompromis sa domaćim velmožama, dao kičmu i otpornu snagu, kakvu nije mogao da joj pruži nijedan savremeni Nijemac. On je uradio i više: napisao je reformaciji i novu, savremenu sistematsku teologiju i dao reformaciji i svijetu prvu kritičnu crkvenu historiju. I u potpunosti je saslušao ocjenu, koju mu je nepoznati pisac dao u ruskom Enciklopedičeskom slovaru. (Tom XXXVI., 1902, S. Peterburg): »Eto bil čelovjek tverdago haraktera, gluboko učonij, šedšij (koji je išao) vo glavje (na čelu) vsjeh, razrabotavivših protestantskuju bogoslovskuju nauku«.